

Devrimci Marksizm’de “Geçiş Programı” anlayışı (II)

Yazının birinci bölümüne buradan, üçüncü bölümüne buradan, dördüncü bölümüne ise buradan ulaşabilirsiniz.

Yazar: M. Yenice

Kaynak: “Devrimci Marksizm’de Geçiş Programı Anlayışı”, Eleştiri Yayınevi, Devrimci Sosyalizm Dizisi 3, Nisan 1980, İstanbul.

Yayın Kurulu’nun notu: Ekte, M. Yenice’nin geçiş programı anlayışı üzerine kaleme almış olduğu uzunca metnin ikinci bölümünü okuyucularımızla paylaşıyoruz. Troçkist Yayın Kurulu olarak metinde katılmadığımız noktaları son not biçiminde, metnin sonunda bulabilirsiniz.

***

2.) Geçiş Programı: Nihai hedef ve günlük mücadelelerin diyalektiği

Kitlelerin gündelik ekonomik ve demokratik mücadelelerinden kalkan ve bunları iktidar mücadelesi yönünde geliştiren bir geçiş talepleri anlayışı ilk kez açıkça ve sistemli olarak Komünist Enternasyonal’in Üçüncü Kongre’sinde ortaya atılmış ve sonra da Dördüncü Enternasyonal’in *Geçiş Programı*’nda ayrıntılı ve bütünsel bir eylem programı olarak somutlanmıştır. Ama sorunun tartışılmasına Rosa Luxemburg’un Alman sosyal demokrasisi içindeki polemiğiyle başlamak gerekir çünkü böyle bir program zorunluluğunu doğuran olgu (asgari ve azami program

arasındaki kopuş) ilk kez Almanya'nın güçlü ve çok yaygın sosyalist hareketi içinde ortaya çıkmıştır. Ve belki de bundan ötürü, soruna en gelişmiş ve tamamlanmış cevabı getiren değil ama sorunun kendisini en yoğun ve yakıcı biçimde gündeme getiren de Luxemburg olmuştur.

Engels ve Kautsky'de reform ve devrim

Alman sosyal demokrasinin Erfurt Programı (1891) iki bölümden oluşmaktaydı: Birinci bölüm, "kapitalizmin (...) doğal yasaların kesinliği ile" kaçınılmaz bir çöküş yönünde gelişmekte olduğunu belirten ve bu gelişme içinde gittikçe daha çok ezilen işçi sınıfının siyasal iktidarı alarak sosyalist dönüşümü gerçekleştirme zorunluluğuna işaret eden bir teorik giriş metniydi; ikinci bölümdeyse, o günkü toplumsal düzenin çerçevesi içinde kalan bir ekonomik ve siyasal reformlar programı yer alıyordu - bu, programın "pratik" kısmıydı, uygulanan kısmı.

İlk bakışta (ve pratikte) programın "azami" ve "asgari" kısımları arasında herhangi bir bağ yoktu. Ancak, daha derin bir bağ bunları birbirine bağlıyordu: Kapitalizmin "doğal bir zorunlulukla" "kaçınılmaz bir biçimde" ekonomik çöküşe gideceğini ve bunun sonucunda da işçi sınıfı bilincinin yine doğal bir zorunlulukla yükseleceğini ve bu iki sürecin belli bir noktada (bir ekonomik bunalımda) çakışmasıyla birlikte de iktidarın el değiştireceğini ve sosyalist dönüşümün gerçekleşeceğini öngören determinist (ve giderek evrimci) bir toplumsal gelişme teorisi. Bu teorik şema içinde asgari programın belirttiği günlük ekonomik ve demokratik mücadelelerin işlevi, zaten kaçınılmaz olan bir süreci hızlandırmak olacaktı.

Bu yaklaşım, Engels'in son dönem yazılarında ve Kautsky'nin (I. Dünya Savaşı'ndan önceki) eserlerinde açıkça ortaya konulur. *Anti-Dühring*'de kabaca şöyle özetlenebilecek bir çöküş teorisi yer alır: Kapitalizmin pazarları, kapitalist üretimle aynı hızda genişleyememektedir. Kapitalizmin genel eğilimi, aşırı üretim yönündedir ve her aşırı üretim bunalımı da sermayenin bir bölümünün yok olması ve üretimin gittikçe yoğunlaşması, ve merkezîleşmesiyle sonuçlanmaktadır **(48)**. Her bunalımın ardından ekonomiye egemen olan tekellerin sayısı gittikçe

azalmakta ve sonuçta kolektif kapitalist olarak devlet, ekonomiye tek başına hakim olmaktadır **(49)**. Aynı gelişme şeması, Kautsky'nin Erfurt Programı yorumunda da görülebilir. Kautsky'ye göre, özel mülkiyetin yok olması kapitalizmin kendi hareket yasalarının bir ürünüydü: Sermaye sahiplerinin sayısını gittikçe azaltarak, tek tek kapitalistlerin varlığını kapitalizmin işleyişi açısından gereksiz kılarak ve üretim cihazını tek bir dev tröste dönüştürerek özel mülkiyeti kendi içinde yok ediyordu kapitalizm **(50)**.

Engels de Kautsky de, kapitalist üretim ilişkilerini esas olarak belirli bir mülkiyet ilişkileri sistemi olarak, yani bir hukuksal ilişki olarak gördükleri için **(*)**, çok sayıda sermaye sahibinden az sayıda kapitaliste ve oradan da tek bir kapitaliste (devlet) geçişi, kolektif mülkiyete doğru çizgisel bir hareket olarak almaktaydılar. Kapitalizmin çöküşü ve sosyalizme geçiş, her ikisinde de öncelikle bir nesnel süreçti. Nesnel etkenin (kapitalizmin ve üretim güçlerinin) zorunlu gelişme süreci içinde öznel etken de (proletarya) zorunlu olarak olgunlaşacak ve iktidarı alacaktı. **(**)**

Bununla birlikte ne Engels ne de Kautsky, sosyalizmi sadece nesnel ve otomatik bir gelişmenin ürünü olarak görmüyorlardı. Belirli taktikler, bu nesnel sürecin tamamlanması ve sosyalizme "sıçramanın" yapılabilmesi için zorunluydu. Ekonomik ve siyasal reformlar için mücadele, bu perspektifte, bir yandan proletaryanın iktidar için olgunlaşmasını sağlarken, bir yandan da proleter partisinin düzenin kuramlarına giderek egemen olmasını mümkün kılacak ve iktidar değişikliği de "1871 Paris Komünü türünden bir kanlı çatışmaya gerek kalmadan" gerçekleşecekti. Sosyal demokrasinin 1891 Erfurt Kongresi'nde benimsenen bu perspektif, dört yıl sonra Engels'in *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri* için yazdığı *Önsöz*'de onaylanacaktı. **(***)** Bu yazıda, "azınlık devrimleri" döneminin artık kapanmış olduğu gibi çok haklı bir temelden hareket eden Engels, çoğunluğun yer alabileceği tek devrimci çerçevenin parlamenter faaliyet olduğu sonucuna varıyordu. Alman işçileri, genel oy sistemini kullanarak, sadece en güçlü sosyalist partiyi yaratmakla kalmamışlar, aynı zamanda "şimdiye kadar bir aldatmaca aracı olan genel oyu, bir kurtuluş aracına da dönüştürmüşlerdi." Böylece, başka ülkelerdeki sınıfdaşlarına da "en etkili, en keskin silahı" vermişlerdi. Sosyal demokrasinin bölgesel ve ulusal meclislerdeki gücü sürekli artmaktaydı; herhangi bir provokasyon ve silahlı çatışmayla bu sürecin önüne

geçilmediği takdirde, çok kısa bir süre sonra iktidarın el değiştirmesi kaçınılmazdı. Çünkü sosyal demokrasinin ve işçi hareketinin güçlenişi ve iktidara doğru yürüyüşü, “bir doğal süreç kadar kendiliğinden, onun kadar kesintisiz, onun kadar karşı konulmaz ve aynı zamanda onun kadar sakin, telaşsız bir biçimde” gelişmekteydi. Partinin görevi “uzun, ısrarlı, sabırlı bir propaganda çalışması ve parlamenter faaliyet” olacaktı.

Bu taktik, henüz reformizm değildi; Engels de Kautsky de, parlamentarizmi ve toplumsal reformları, nihai amaca ulaşmada bir araç olarak, belki tek araç ama yine de bir araç olarak görüyorlardı, hiç değilse başlangıçta. Adı üzerinde, bu bir strateji değil, sadece bir taktikti: Programın “asgari” kısmı. Üstelik, 1914’ten önce, olgular da bu taktiği haklı çıkarıyor gibiydi. İşçi örgütleri gittikçe güçleniyor, kooperatiflerle, sendikalarla, gençlik örgütleriyle, kültür ve spor dernekleriyle ve en önemlisi, gittikçe artan parlamento temsilcileriyle toplumsal hayatın bütün alanlarına “nüfuz ediyordu.” Ücretler artıyor, işçi haklarını koruyan toplumsal yasalar çıkarılıyor, “refah” yaygınlaşıyordu.

Oysa bu sadece bir dış görünüştü. Sosyal demokrasinin bütün bu “yükselişi”, işçi sınıfının “refahının” artışı, 1895’le 1913 arasındaki hızlı kapitalist büyüme ve emperyalist genişlemenin bir yansımasıydı, o kadar. Bu büyüme içinde, işçi ücretlerinin artışı, daha fazla sermaye birikimi için bir kamçı rolünü oynuyordu: Emek-yoğun tekniklerden sermaye-yoğun tekniklere, artık değerın mutlak olarak arttırılmasından görelı olarak arttırılmasına geçiş, işçi ücretlerinin artmasıyla birlikte hızlanıyordu. İşçi ücretleri ne kadar artarsa sermaye de o kadar zenginleşiyordu. Bu süreç, işçi hareketinin kısa vadeli çıkarlarıyla kapitalizmin uzun vadeli çıkarları arasında bir özdeşlik yaratacaktı, özellikle örgütlü işçi hareketinin üst kesimleri (sendika ve parti bürokrasileri, partinin parlamento kanadı, sosyal demokrat hareketin legalleşmesiyle harekete kitle halinde katılan küçük burjuva öğelerin büyük bölümü) sosyal demokrasinin bu kapitalist gelişmeye katılmasını büyük bir memnuniyetle karşılıyorlardı. Bu şekilde, yalnız toplumsal üründen daha büyük bir pay almakla kalmıyorlar, aynı zamanda siyasal alanda da söz sahibi oluyorlardı.

Böylece Engels’in sosyalist devrime hazırlanma olarak düşündüğü reformlar ve

parlamenter çalışma, başlı başına bir amaç haline geldi. Başka bir deyişle, asgari programla azami program arasındaki teorik bağ, pratikte zorlandı ve koptu; Alman Spartakistlerinden Paul Mattick'in dediği gibi:

“İşçiler için bilim, işçiler için edebiyat, işçiler için okullar, kapitalist toplumun bütün kurumlarına katılmak – hareketin gerçek isteği buydu, bundan fazlası değil.” (53)

Bu reformist pratik, ilk bütünsel teorik ifadesini Bernstein'ın ünlü “reformist tezlerinde” buldu (1899). Bernstein'a göre, partinin pratiği doğru yoldaydı. Sorun, bu pratiğe uymayan “devrimci lafazanlıkta”, yani teorideydi. Partinin yeni taktiklerini daha tutarlı ve etkili biçimde yürütmesi için, daha “gerçekçi” bir teorinin benimsenmesi gerekiyordu. Kapitalizm, Erfurt Programı'nın başlangıç bölümünde iddia edildiği gibi kaçınılmaz bir ekonomik çöküntüye, tekelleşme ve yoksullaşmaya doğru gitmiyordu. Tersine, kartellerin oluşmasıyla bunalımların düzenlenmesi ve giderek engellenmesi mümkün olacaktı. Toplumda bir proletarya-burjuvazi kutuplaşması da olmuyordu; tam tersine, anonim şirketlerin vb. ortaya çıkmasıyla, mülkiyetin tabanı yaygınlaşıyordu, öte yandan, siyasal reformlarla sağlanan “demokratikleşme”, siyasal bunalım ve devrim olasılıklarını da ortadan kaldırmaktaydı. Öyleyse, pratikte zaten anlamsızlaşmış olan azami program bütün bütüne terk edilmeliydi. Bu perspektif, Bernstein'ın şu sözünde en özlü anlatımını bulacaktı:

“Nihai amaç benim için bir hiçtir; hareketin kendisi ise (yani, günlük pratik) her şey.”

Rosa Luxemburg ve Erfurt Programı'nın sınırları

Bernstein'ın bu çıkışı, partinin hem merkez grubunun (Kautsky) hem de sol kanadının (Luxemburg) tepkisini çekti. Kautsky'nin cevabı, eski ortodoks anlayışın

yinelenmesinden öteye geçmiyordu. Asgari program da gerekliydi, azami program da. Parti, var olan pratiğini sürdürecekti, ama “devrimci lafazanlığa” da bağlı kalacaktı. Yani, Kautsky ve öteki “ortodoks Marksistler” sendika bürokrasisinin ve parlamenterlerin reformist pratiğine ses çıkarmayacaklardı ama, Bernstein’da Kautsky’nin teorisine ilişmemeliydi.

Rosa Luxemburg’un ilk cevabı da, henüz Erfurt Programı’ndaki ikiliği (asgari-azami) koruduğu için, görünüşte merkezin yaklaşımından ayrılmıyordu. İlk bakışta tek farklı yönü, Bernstein’ın ekonomik iddialarını sadece Marksist teori düzeyinde değil, olgular temelinde de çürütmesi ve Marksist devlet (ve devrim) teorisini kaim çizgileriyle ama güçlü bir anlatımla yeniden ortaya koymasıydı (bkz. *Sosyal Reform ya da Devrim*). Yine de, Luxemburg’un bu ilk yaklaşımı bile merkezinkinden çok önemli bir noktada ayrılıyordu: Günlük mücadelelerle sosyalist devrim arasındaki zorunlu bağı yeniden gündeme getirmek. Engels’in kendi yazılarında bulunan, Kautsky’de uyuşturulmuş ve silik bir halde var olan ve Bernstein’ın eserinde tümüyle yok etmeye çalıştığı ilişkiyi, asgari programla azami program arasındaki bu gerilimi bir kez daha ortaya çıkarmak.

Rosa’ya göre, nihai amaç (sosyalist devrim), sosyal demokrasinin günlük çalışmalarını “burjuva demokrasiden ve burjuva radikalizminden ayıran tek etkendi.” 1898’de partinin Stuttgart Kongresi’nde yaptığı konuşmada, “bir bütün olarak hareketimizin sosyalist bir hareket olmasını sağlayan nedir?” diye soruyor ve şu cevabı veriyordu:

“Gerçek pratik mücadele üç kategoriye ayrılmaktadır: Sendikal mücadele, toplumsal reformlar için mücadele ve kapitalist devleti demokratikleştirmek için verilen mücadele. Verdiğimiz bu üç mücadele sosyalizmin kendisi midir? Kesinlikle değil! Örneğin İngiltere’de sendikal mücadele sadece sosyalist olmamakla kalmıyor, bazı bakımlardan sosyalizm için bir engel bile oluşturuyor. Toplumsal reformlar için verilen mücadele de (gerçekte sosyalist olmayan akımlar tarafından da) aynı ölçüde savunuluyor. Demokratikleştirme ise, özgül olarak burjuva bir nitelik taşır. Burjuvazi, demokrasiyi bizden çok önce bayrağına yazmıştır. Öyleyse, günlük mücadelelerimizde bizi sosyalist bir parti yapan şey nedir? Bu ancak, bu üç pratik mücadele ile nihai hedefimiz arasındaki

ilişki olabilir. Verdiğimiz sosyalist mücadelenin ruhunu ve içeriğini oluşturan ve onu bir sınıf mücadelesi haline getiren şey, sadece bu nihai hedeftir. Ve nihai hedefle kastettiğimiz de, geleceğin toplumuna ilişkin şu ya da bu hayal değil, siyasal iktidarın ele geçirilmesidir.” (54)

Nihai hedef, günlük mücadelelerin yönünü belirlemeli, bu mücadelelerde cisimleşmeli, onların “ruhu” ve “ayrılmaz bir boyutu” olmalıdır. Rosa’nın günlük mücadeleler ve asgari taleplerle azami program arasındaki bağı ne Engels’de ne de Kautsky’de rastlanabilecek bir “acillikle” ortaya koymasını sağlayan, onlardan farklı olarak günlük mücadelelerin sınırlarını kesin olarak çizebilmesiydi. Engels, bir provokasyonla kesintiye uğratılmadığı takdirde, sosyalizmin sendikal ve parlamenter mücadeleler içinde “bir doğal süreç kadar kendiliğinden, kesintisiz ve karşı konulmaz bir biçimde” güçlenmesini bekliyordu. Buna karşılık Luxemburg, “sosyalizm, işçi sınıfının günlük mücadelesinin otomatik bir sonucu olmayacaktır” demektedir. Günlük mücadelelerin ve reformların sınırlılığı Marksist devlet teorisini çarpıtılmamış biçimiyle özümlemiş olmanın getirdiği bu kavrayış, Luxemburg’u sosyal demokrasinin sadece revizyonist sağ kanadından değil, “ortodoks” merkez grubundan da ayıran noktaydı. O kadar ki, Luxemburg, Bernstein eleştirisinde, Erfurt Programı’ndaki ikiliği aşmanın ve gerçek anlamda bir geçiş programı yöntemi oluşturmanın çok yakınlarına gelmişti; toplumsal reformlar ve sendikal mücadeleden söz ederken,

“İleri atılan her adım, kendi dolaysız ve kısmî hederini aşacak ve sosyalist hedef de hareketin içerisinde bir eğilim, bir yönseme olarak kendini belli edecektir.” diyordu. (53)

O güne kadar sosyal demokrasi içinde hiç kimse, kitlelerin kısmî mücadele ve başarılarıyla sosyalist devrim arasında kurulması zorunlu dan ilişkiyi bu kadar aydınlık ve yakıcı bir tarzda gündeme getirmemişti.

“Revizyonizm tartışması” döneminde Luxemburg hep bu noktayı vurguladı:

Sosyalizm, ancak kitlelerin günlük mücadelelerinin sosyalist devrim programıyla bütünleşmesinin ürünü olabilir. Bu nedenle, bir yanda günlük mücadeleleri kendi başına bir amaç olarak almak, öbür yanda sadece soyut bir azami program propagandasıyla yetinmek, sosyalist hareketin kaçınması gereken iki uç tehlikedir:

“Proletaryanın zafere doğru tarihsel yürüyüşü sürecinin özelliği şudur: Tarihte ilk kez halk kitleleri, bütün hakim sınıflara karşı, kendi talep ve iradelerini dile getirmekteler. Ama bu irade ancak var olan toplumun dışında ve ötesinde gerçekleşebilir. Ama öte yandan, bu iradenin ancak kurulu düzene karşı günlük mücadeleler içinde, yani yine bu kurulu düzenin çerçevesi içinde gelişmesi mümkündür. Halkın büyük kitlesinin tüm kurulu düzenin ötesine geçen bir hedefle birleşmesi, günlük mücadelelerin devrimci ayaklanmayla birleşmesi - işte sosyal demokrat hareketin diyalektik çelişkisi de budur; başka bir deyişle, bu hareket her an şu iki engelin arasından geçerek gelişmek zorundadır: Bir yanda hareketin kitlesel niteliğinin yitirilmesi, öbür yanda hareketin hedefinin bir yana atılması; bir yanda bir mezhep haline gelme tehlikesi, öbür yanda bir burjuva reformist hareketine dönüşme tehlikesi.» (56)

Bununla birlikte, Rosa'nın bu ilk dönemdeki tavrının yetersizliği de tam bu noktada ortaya çıkıyordu. Gerek sekterizme gerekse reformizme karşı olmak gibi fazlaca genel ve ilkesel bir tavır, somut taktiklere ilişkin karmaşık sorunlara tam bir cevap getirmiyordu. Luxemburg, reformlar için mücadeleyle devrim arasında pratikte zorunlu bir bağ olmadığını görüyordu ama henüz kendisi de somut, pratik bir bağ kuramıyordu. Bu yüzden yapabildiği tek şey nihai hedefin daha bir vurgulanması oluyordu sonuçta; buysa, dar propagandizmin sınırlarını pek aşmıyordu. Günlük mücadelelerin kendi başlarına sosyalist devrimin gerçekleşmesini sağlayamayacaklarını biliyor ama somut bir strateji geliştiremediği için, tek tek her mücadelenin kendi içinde nihai hedefi “yansıtması” gerekir gibi soyut bir istekle yetinmek zorunda kalıyordu. Bu yüzden, bu dönem boyunca bütün eleştirilerine rağmen, Erfurt Programı'nın iç kopukluğunu kabullenmek, o programı savunmak zorunda kalmış, programın asgari kısmında yer alan reformist taktiklerin yerine yeni taktikler önermemiştir.

1905'teki Rus devrimi deneyi, Luxemburg'un Erfurt Programı'nın çerçevesinin dışına çıkmasını ve kitlelerin doğrudan eylemlerine dayanan, kitlelerin kendi devrimci eylemleri içinde sosyalist bilince ulaşmalarına dayanan yeni bir stratejik kavram oluşturmasını sağladı: Bir devrimci dönemin hareket biçimi olarak kitle grevleri.

Sosyal demokrasi, Engels'in zamanından beri genel grev düşüncesine "anarşist bir düşünce" olarak karşı çıkmış, genel greve "genel budalalık" adını takmıştır. **(57)** 1902'de Belçikalı işçilerin oy hakkını genişletmek ve anayasanın değiştirilmesini sağlamak amacıyla yaptıkları genel grev, Alman sosyal demokrat liderlerin fazlaca ilgisini çekmez. Ama büyük kitlesel grevlerle birlikte gelişen 1905 Devrimi, sosyal demokrat bürokrasi içinde ciddi bir huzursuzluk yaratır. Özellikle sendika şefleri SDP'nin 1905'teki Jena Kongresi'nde, genel grevden yana olanların "Rusya'ya gitmelerini", Almanya'da böyle şeylere yer olmadığını söylerler. Bebel ve Kautsky'nin çevresindeki ortodoks merkez grubu, genel grevin "prensipte mümkün" olduğunu kabul eder. 1906'daki Mannheim Kongresi'nde parti aygıtıyla sendika liderleri arasında bir uzlaşma sağlanır: Bundan böyle ancak sendika liderleri "güçler dengesini", "eldeki mali imkanları", örgütsel sorunları vb. ölçüp biçtikten sonra genel grev "ilan etmeye yetkili" olabileceklerdir.****)

Luxemburg'un "kitle grevi" düşüncesinin anlamı, bu çerçeve içinde daha iyi ortaya çıkmaktadır. Luxemburg için kitle grevi, şu ya da bu önderlik tarafından "ilan edilecek" bir şey değildir; bugün İtalya'da hemen her ay görülen ve çok sınırlı bir amacı gerçekleştirmek için sendikalar tarafından ilan edilen iki saatlik "genel grevleri" ya da Türk-İş liderlerinin kendi durumlarını korumak için zaman zaman salladıkları tehdit ve şantajları kastetmemektedir Luxemburg. Kitle grevi, bir devrimci bunalım döneminde proleter kitlelerinin hareketlenme ve "iradelerini dile getirme" biçimidir: Luxemburg, kitle grevini "bir karargâhtan ilan etmek" isteyenlerin de, onu büsbütün "gündemden kaldırmak" isteyenlerin de aynı yanlış paylaştıklarını belirtmektedir: "Kitle grevinin bir çakı gibi istenildiğinde açılıp kullanılabilecek, keyfe göre 'kararlaştırılabilir' ya da 'yasaklanabilir' sırf teknik bir mücadele aracı" olduğunu sanmak **(58)**. Kitle grevi sadece yoğun ve güçlü bir propaganda ve ajitasyonla, bir devrimci grubun "ikna yeteneği" ile başlatılabilecek bir şey de değildir; 1905 devrimi içinde, RSDİP'in kendi başına

ilan etmeye çalıştığı genel grevlerin hemen her zaman başarısızlıkla sonuçlanması bunun kanıtıdır **(59)**. Kitle grevi, toplumsal ilişkilerin ve sınıf karşıtlıklarının belirli bir noktaya gelmesinin sonucu olan “tarihsel bir olgudur”:

“Bugün kitle grevi Alman ve uluslararası işçi sınıfı için en ilginç konulardan biri haline gelmiştir çünkü bu yeni bir mücadele biçimidir ve bu açıdan, sınıf ilişkilerinde ve sınıf mücadelesinin koşullarında derin bir iç değişimin belirtisidir.” (60)

Kitle grevi, sırf belirli bir hedef için (ekonomik ya da siyasal) girişilen tek bir mücadele de değildir; daha çok, bütün bu tek tek mücadelelerin birbirine dönüşmesi, bunların sürekliliği ve bütünlüğü, tek tek hareketlerin kendi sınırlı hedeflerini aşarak düzenin bütününe hedef almasıdır:

*“Rus devriminin bize gösterdiği gibi, kitle grevi öylesine değişebilir bir olgudur ki, siyasal ve ekonomik mücadelenin bütün aşamalarını, devrimin bütün aşama ve anlarını kendinde yansıtmaktadır. (...) Siyasal grevler ve ekonomik grevler, kitle grevleri ve kısmî grevler, gösteri grevleri ve savaşçı grevler, tek bir iş kolundaki genel grevler ve bir kenti kapsayan genel grevler, barışçı ücret mücadeleleri ve sokak kıyımları, barikat savaşları - bütün bunlar birbirlerine dönüşür, birbirlerinin yanısıra gelişir, birbirleriyle çakışır. (...) Ve bu olguların hareket yasası da çok açıktır: Bu yasa, kitle grevinin kendisinde ya da onun teknik özelliklerinde değil, devrimin güçlerinin siyasal ve toplumsal ilişkilerinde yatmaktadır. Kitle grevi, devrimci mücadelenin sadece biçimidir. Çatışan güçlerin ilişkisindeki, partilerin ve sınıf bölümlerinin gelişmesindeki her dalgalanma, karşıdevrimin konumundaki her değişme, grev hareketini binlerce görülmez ve kontrol edilmez yoldan etkilemektedir. Ama grev hareketinin kendisi durmamakta, sadece biçimlerini, boyutlarını ve etkilerini değiştirmektedir. (...) Tek kelimeyle, kitle grevi (...) proleter mücadelesini daha etkin kılmak için ince bir hesap sonucu keşfedilmiş ustalıkla bir **yöntem değil, proleter kitesinin hareket tarzıdır, proleter mücadelesinin devrimde aldığı biçimdir.** (...) Kitle grevi, yıllarca, belki de on yıllarca süren bütün bir sınıf mücadelesi döneminin işareti, toparlayıcı kavramıdır.” (61)*

Bundan, çok zaman iddia edildiği gibi “kendiliğindenci” bir mücadele anlayışı mı çıkmaktadır? Hayır; Luxemburg, bir devrimci dönemde partinin rolüne ilişkin bir anlayış geliştirmekte ve bunu yaparken eski asgari talepler ve iktidar mücadelesi ikiliğini aşmaktadır. Rosa’nın bu dönemde geliştirdiği kavramlar, daha sonra Komintern’in Üçüncü Kongresi ve Troçki tarafından işlenerek bir programatik bütünlüğe kavuşturulacak olan Geçiş Programı anlayışının temelini oluşturmaktadır. Rosa, bir **devrimci dönemde** yaşamakta olduğu gerçeğinden hareketle, partinin kitleleri bu dönemin mücadelelerine hazırlamasını istemektedir. Partinin devrimi “ilan etmesi” mümkün değildir ama devrimci bunalım döneminde eski kısmî talepler ve reform mücadeleleriyle yetinilmesi de söz konusu olamaz. Parti, var olan durum içinde (bir devrimci bunalım durumu) kitlesel boyutlar kazanabilecek, patlayıcı bir nitelik alabilecek **eğilimleri** yakalamalı, bunları kitlelere açıklamalı, görünüşte kısmî ve birbirinden kopuk olan mücadelelerin **yönünü ve anlamını** göstermeli ve bu tür mücadeleler ortaya çıktığında da gerekli sloganlarla bunları geliştirmeye çalışmalıdır.

*“Mücadelenin yönünü ve sloganlarını ortaya koymak; siyasal mücadelenin **taktiklerini** o şekilde örgütlemek ki, mücadelenin her evresinde ve her anında proletaryanın bütün potansiyel ve gerçekleşmiş aktif gücü, partinin savaş içindeki tutumunda gerçekleşsin ve ifadesini bulsun; sosyal demokrasinin taktiklerini kararlılığının ve keskinliğinin hiçbir zaman var olan güçler ilişkisinin gerisine düşmemesini, her zaman bunların biraz **ilerisinde** olmasını sağlamak - işte, kitle grevi döneminde ‘önderliğin’ en önemli görevi budur. (...) Sosyal demokrasinin tutarlı, kararlı ve **sürekli ilerleyen** bir taktiğe sahip olması, kitlelerde bir güven duygusunun, kendilerine güvenin ve mücadele isteğinin oluşmasına yol açar; proletaryanın gücünün azımsanmasına dayanan zayıf ve bocalayan bir taktikse, kitleler üzerinde kötürümleştirci bir etki yapar.”*

(62)

Rosa Luxemburg’un Erfurt Programı’nın sınırlayıcı çerçevesinden kurtulmasını sağlayan temel etkenlerden biri de, kitlelerin ancak bir **devrimci sürecin içinde** eğitilebileceğini anlamasıdır. Şüphesiz propaganda ve eğitim çalışmaları gereklidir; parlamenter çalışma ve günlük ekonomik çıkarların savunulması şarttır. Ama bunlar yeterli değildir. Propaganda ile bireyler kazanılabilir, hatta bir

devrimci öncü de toparlanabilir; ama **kitlelerin** sosyalist devrime kazanılabilmesi ancak kitlesel devrimci mücadeleler içinde, kısaca deney içinde mümkün olur:

*“Aydınlanmış Alman işçisinde sosyal demokratlar tarafından yerleştirilen bilinç teoriktir ve kuvveden fiile dönüşmemiştir. (...) Kitlelerin kendilerinin siyasal savaş alanına çıktıkları devrim durumunda ise, bu bilinç **pratik ve aktif** bir bilinç haline gelir. Bu yüzden, otuz yıllık parlamenter ve sendikal mücadelenin suni olarak Alman işçisine veremeyeceği şeyi, devrimin bir yılı Rus işçisine vermiştir.” (63)*

Bu yaklaşım ve bir devrimci mücadeleler döneminin ortasında olduğunun bilinci, Luxemburg’un, iktidar mücadelesini, Erfurt Programı tarafından atılmış olduğu belirsiz gelecekte ve yalnızca bir propaganda konusu olma durumundan çıkarıp, güncel siyasetin alanına sokmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak, Luxemburg’un Rus devrim deneyinde saptadığı çok temel bir nokta, devrimci bunalım dönemlerinde hemen bütün kitle eylemlerinin başlangıçtaki hedeflerinin dışına taşma ve başka talep ve mücadelelerle birleşme eğilimidir. Bu eğilim burjuva toplumunun ekonomik hayatla siyaset arasına çektiği zararın yırtılmasını, sendikal mücadelede siyasal mücadele ve bu arada iktidar mücadelesi arasındaki bağın kurulmasını mümkün kılar. Ekonomik mücadelelerle siyasal mücadeleler, sürekli olarak birbirlerini beslerler. Kısmî çatışmaların genelleşmesini kolaylaştıran, kısmî ve acil günlük taleplerin bütünsel bir devrim perspektifine bağlanmasını mümkün kılan bir dinamik oluşur:

“Bir devrimci mücadeleler dönemi başladıktan sonra - yani, kitleler savaş alanına çıkar çıkmaz - bir yandan ekonomik mücadele, öte yanda da siyasal mücadelenin dolaylı parlamenter biçimi arasındaki ayrım ortadan kalkar. Devrimci bir kitle eyleminde, sendikalarla sosyal demokrasi arasındaki suni engeller yıkılır gider. (...) İşçi sınıfının biri ekonomik öteki toplumsal olmak üzere iki farklı sınıf mücadelesi yoktur. Gerçekte, aynı zamanda hem burjuva toplumu içinde sömürünün sınırlandırılmasına hem de burjuva toplumuyla birlikte ömrünün tümünden ortadan kaldırılmasına yönelmiş tek bir sınıf mücadelesi vardır.” (64)

Luxemburg'un "kitle grevi" kavramıyla birlikte oluşturduğu stratejinin temelinde şu yatmaktadır: Nesnel olarak patlamalara ve devrime gebe bir durumda (Rosa için, emperyalizm ve militarizm olgularının ortaya çıktığı 20. yüzyıl başlarında böyle bir durum oluşmuştur) devrimci örgüt, devrimin öznel koşullarını hazırlamaya girişmelidir. Bu da ancak, sendikal ve parlamenter başarıların sınıf bilincini otomatik olarak güçlendireceği ve sosyalizmin kendisini de otomatik olarak yaklaştıracığı yolundaki Erfurtçu anlayışı bir yana atmakla mümkündür. Sosyal demokrasi, devrimci iktidar mücadelesini günlük perspektifi içine oturtmalı, bu perspektifle kitlelerin günlük gereksinim ve kaygıları arasındaki canlı bağı kurmalıdır. Bunu gerçek bir perspektif haline getirmek için de, günlük hedeflerle devrim arasındaki maddi bağı kuracak yeni kitlesel mücadele biçimleri, kitlelerin kendi inisiyatiflerine dayanan ve bu inisiyatifi geliştiren özetkinlik biçimleri oluşturmalıdır. Bu, Geçiş Programı'nın kendisi değilse bile, ona temel olan anlayışın en aydınlık ifadesidir.

Luxemburg'un 1905 Devrimi'yle birlikte Geçiş Programı'nın ne kadar yakınına gelmiş olduğunu şuradan da görmek mümkündür: Bu dönemdeki yazılarında, 1917 devriminde Lenin tarafından işlenen, daha sonra da Komintern ve nihayet Troçki tarafından devrimci programın merkezine yerleştirilen "ikili iktidar" kavramının ilk biçimleri belirmeye başlamıştır. Bu Rosa'yı sadece reformistlerden değil, "ortodoks" merkezden de ayıran temel noktalardan biridir. Erfurt Kongresi'nde, parlamento, sosyalist dönüşümü gerçekleştirmenin başlıca aracı olarak kabul edilmişti. Wilhelm Liebknecht, "parlamento halkın temsilcisinden başka bir şey değildir. Henüz parlamentoda iyi sonuçlar elde edemediysek, sistemin bozuk oluşundan değil, ülkede ve kitle içinde henüz yeterli desteği sağlayamadığımızdandır bu" diyordu. **(65)** "Marksizm'in papası" Kautsky de, 1892'de parlamentonun gücünü arttırmak ve parlamentarizmin niteliğini deştirmekten, daha sonraları da, "parlamento içinde çoğunluğu kazanarak ve parlamentoyu hükümetin gerçek denetleyicisi haline getirerek devlet gücünü ele geçirmekten" söz ediyordu. **(66)** Buna karşılık Luxemburg, Marx'ın 1843 yazılarındaki temsilî demokrasi eleştirisini (bu yazılar, Luxemburg'un döneminde bilinmiyordu) hatırlatan bir biçimde parlamentarizmin kesin bir eleştirisini yapabilmektedir:

"Parlamentarizmin biçimi, devlet örgütü içerisinde, toplumun bütününün

çıklarlarını yansıtmalarını sağlar. Ama öte yandan, parlamentarizmin böylece yansıttığı da yine kapitalist toplumdur, yani kapitalist çıkarların egemen olduğu bir toplumdur - ve parlamentarizmin yansıttığı da işte bu çıkarlardır. Biçimleriyle demokratik olan kurumlar, bu nedenle, içerikleriyle hakim sınıfın çıkarlarının aleti olurlar. (...) İşte bu yüzden, parlamentoda reformlardan yana olan bir çoğunluk elde etme düşüncesi, bütünüyle burjuva liberalizminin ruhuna uygun olarak, demokrasinin sadece bir yanı üzerinde, biçimsel yanı üzerinde durmakta, öteki yanını, gerçek içeriğini hesaba katmamaktadır. (...) Burjuva parlamentarizminin tavuk kümesini, tarihin en zorlu toplumsal dönüşümünü, kapitalizmden sosyalizme dönüşümü gerçekleştirecek organ olarak görmek, Bernstein'a düşecekmiş demek.” (67)

Bu, bütün gücüne rağmen sadece bir eleştiridir; Luxemburg’un eleştirinin ötesine geçmesi “tarihin en zorlu dönüşümünü gerçekleştirecek organı” araştırmaya ve tanımlamaya girişmesi, 1905 Devrimi’yle birlikte, kitle grevi kavramıyla birlikte gündeme gelecektir. Kitle grevi, Luxemburg’a göre, kitlelerin kendi iradelerini dolaysız olarak ifade etmelerinin önüne burjuva devleti ve temsilî demokrasi tarafından dikilen engelleri aşmanın yoludur. Sosyalizm çalışan kitlelerin toplumsal sürecin bütünü üzerinde denetim kurmalarını gerektirmektedir; bu nedenle, sosyalizme giden yol da bu kitlelerin devrimci mücadelelere aracısız ve aktif katılımlarını içermek zorundadır. Kitlelerin kendileri savaş alanına çıkmalı, kendi kurtuluşlarını kendi eylemleriyle gerçekleştirmeli, kendi taleplerini de doğrudan ve demokratik biçimde ortaya koyabilmelidirler:

“1 Mayıs düşüncesinin dayandığı dahiyane temeli, proleter kitlelerin özerk bir biçimde, hiçbir aracı olmaksızın sahneye çıkışıdır; devletin günlük parlamenter işleyiş içindeki kısıtlamalarıyla birbirlerinden kopuk tek bireyler haline getirilen ve kendi iradelerini ancak oy sandığı aracılığıyla, temsilcilerini seçmek yoluyla ortaya koyabilen milyonlarca işçinin siyasal kitle eylemine geçişidir. (...) Proletaryanın iradesinin (seçimlerdeki) bu dolaylı ve parlamenter ifadesine, dolaysız, uluslararası bir kitle gösterisi eklenmiştir: Sekiz saatlik işgünü, dünya barışı ve sosyalizm için (...) bir mücadele aracı olarak grev.” (68)

Burjuva devletinin kurumları kitleleri bölmekte, tek tek bireylere indirgemekte onların bağımsız inisiyatiflerini ellerinden alarak özel, uzmanlaşmış aygıtlara devretmektedir. Proleter devriminin, kendi hedeflerine uygun düşen farklı mücadele ve örgütlenme biçimleri olmalıdır. Luxemburg, bunların kitle mücadelesinin içinde yaratıldığını belirtmektedir:

“Burjuva toplumunun ‘normal’ barışçı işleyiş dönemlerinde (...) politik mücadele kitlelerin kendileri tarafından, doğrudan eylemler biçiminde değil, burjuva devletinin biçimine tekabül eden bir tarzda, temsili bir tarzda yürütülür. (...) Bir devrimci mücadeleler dönemi başlar başlamaz, yani kitleler çatışma alanına çıkar çıkmaz (...) politik mücadelenin dolaylı, parlamenter biçimi sona erer.”
(69)

Luxemburg, “kitle grevi” kavramıyla özetlediği bu kitlesel devrimci seferberlikte, burjuva devletini yıkmak için zorunlu olan proleter demokrasisi biçimlerinin ortaya çıktığını görmektedir. Şüphesiz, bu dönemde sadece, kitlelerin bağımsız inisiyatif ve iktidarını ortaya koyacak eylem ve mücadele biçimlerinden söz etmektedir Luxemburg; bu bağımsız inisiyatife kurumsal bir yapı ve süreklilik kazandıracak ve proleter devriminin başarıyla sonuçlanmasını sağlayacak organlara, ikili iktidar organlarına değinmemektedir henüz. Bunu 1918’de, Alman devriminin başlangıcında yapacaktır:

“Sosyalist toplumun özü şundan ibarettir: Çalışan büyük kitle, yönetilen bir kitle olmaktan çıkar ve tüm ekonomik ve siyasi hayatı kendi hayatı haline getirir, bu hayata bilinçli, özgür ve bağımsız bir yön verir. Bu yüzden, proleter kitleleri, devletin en üst zirvesinden en küçük birimine dek burjuva egemenliğinin eskiden kalma organlarının - ulusal meclisler, parlamentolar, şehir meclisleri - yerine kendi sınıf organlarını, yani işçi ve asker konseylerini geçirmelidir.” **(70)**

Rosa Luxemburg, bir Geçiş Programı oluşturmadı. Ama düşüncesinin bütün gelişimi bu yöneydi. Öldürülüşünden on beş gün önce, Alman Komünist

Partisi'nin Kuruluş Kongresi'nde (Aralık 1918) yaptığı konuşmada şöyle konuşuyordu:

“Programımız, eski Erfurt Programı'nın dayandığı bakış açısına bilinçli olarak karşıttır; programımız, siyasal ve ekonomik mücadele için oluşturulan acil ve sözum ona asgari taleplerin, azami program olarak görülen sosyalist hedeften ayrılmasına bilinçli olarak karşı çıkmaktadır. (...) Bizim için azami ve asgari programlar yok; sosyalizm (...) bugün gerçekleştirmek zorunda olduğumuz asgari hedef budur.” (71)

Bu sözlerle Luxemburg, reformizmin karşıt kutbuna, Lenin'in “komünizmin çocukluk hastalığı” olarak nitelediği “sol komünizme” mi savrulmaktadır? Devrimci hedefle kitlelerin günlük talep ve uğraşlarını birleştirme zorunluluğunu, kitlelerin ancak kendi deneyleri içinde sosyalist hedefin bilincine ulaşabileceğini, daha önce sürekli olarak vurguladığı bu stratejik kavramları bir yana mı atmaktadır? Hayır. Tam tersine, AKP'nin (Almanya Komünist Partisi) kuruluş kongresinde yaptığı konuşmalarda, 1918 devriminin güçlü ve zayıf yönlerine, imkanlarına **ve sınırlarına** işaret etmekte, somut durumun tahlilini yaparak muhtemel gelişme doğrultularını ortaya koymaktadır. Bu kongrede, genç ve deneyimsiz Alman komünistlerinin çoğunluğu, Ulusal Meclis seçimlerinin boykot edilmesini ve İşçi ve Asker Konseyleri'ne dayanılarak “derhal” sosyalist devrimin gerçekleştirilmesini savunmaktadırlar. Luxemburg bu yaklaşıma karşı çıkar (ve azınlıkta kalır); Alman işçilerinin hala belli “yanılsamalar” taşıdığını, bu nedenle komünistlerin seçimlere katılmasının proletaryanın eğitiminde bir adım olacağını söyler. Alman işçi sınıfı, monarşiyi yıkmış olmakla birlikte, henüz büyük çoğunluğuyla reformistlerin etkisi altındadır. Bu yüzden “uzun bir devrim” gereklidir, her adımında işçi sınıfının yanılsamalardan sıyrılacağı ve deney kazanacağı “uzun bir yoldan” geçilecektir:

*“Sosyalist devrimin zorunlu nesnel gelişme yasası (şudur): İşçi hareketinin tek tek her birliği, devrimin doğru yolunu seçmeyi, **kendi acı deneyleri içinde** adım adım öğrenirler.” (72)*

Luxemburg, stratejik hedefi, sosyalizmi teorik değil, güncel bir hedef olarak ele aldı; devrimin temel sorununu, “devrimci görevin artan çekim gücü ile onun çözümü için gerekli önkoşulların eksikliği arasındaki çelişki” (73) olarak belirledi; bu çelişkinin aşılması, yani nesnel koşulları olgunlaşmamış olan devrimin zorunlu öznel koşullarının (hedeflerin bilincine varmış bir proletarya ve bir proleter öncüsü) da yaratılması için, kitlelerin kendi devrimci deneyleri içinde eğitilmelerini esas alan bir taktik çizgi önerdi; devrimci öncünün, yani partinin kendini kitlelerin yerine koyamayacağını, devrimin başarısı için kitlelerinin katılımının şart olduğunu, partinin görevinin her adımda, birbirinden kopuk gibi görünen adımların yönünü göstermek, bağlantıyı kurmak, sınıf bilincini geliştirmek, kısaca öncülük etmek olduğunu ortaya koydu. Ama bunların somutlanması olan bir eylem programı, bir geçiş programı oluşturmaya vakit bulamadı. Bunu 1917’de Lenin yapmıştı.

Lenin ve geçiş tedbirleri

Lenin, Luxemburg’dan farklı olarak, sosyal demokrasinin klasik ikili program anlayışına karşıt bir geçiş programı gerekliliğinin üzerinde belirtik bir biçimde durmadı. Ama belki daha da önemlisini yaptı: Pratikte böyle bir program oluşturdu ve Rus işçi hareketinin öncüsünün bu program temeli üzerinde bir araya gelmesini sağladı.

1917 Nisan’ında tıpkı Luxemburg gibi Lenin de sosyalist devrim yolu üzerindeki başlıca engelin proleter kitlelerindeki yetersiz bilinç ve örgütlenme düzeyi olduğunu düşünüyordu. Proletarya, henüz küçük burjuvazinin ideolojik hegemonyasından sıyrılamamıştı:

“Devasa bir küçük burjuva dalgası her şeyin üzerini örtmüş ve sınıf bilincine sahip proletaryayı sadece sayısal gücüyle değil, ideolojik olarak da kuşatmış, etkisi altına almıştır; başka bir deyişle, küçük burjuvazi, çok geniş işçi çevrelerine kendi küçük burjuva zihniyetini bulaştırmış, aşılacaktır. Kapitalistlere bilinçsiz bir güven - işte Rusya’da şu anda halk kitlelerinin politikasını belirleyen temel etken budur.” (74)

Devrimin öznel koşulları (proletaryanın bağımsızlaşma, bilinçlilik ve örgütlülük düzeyi) henüz yeterince olgunlaşmamıştı ama nesnel durum bir devrimi gerektirmekteydi; emperyalist savaş, sınıf çelişkilerini şiddetlendirmiş ve bir devrimci bunalım dönemini başlatmıştı:

“Burjuva ilişkilerini terk ederek devrimci tedbirlere geçilmediği takdirde hem Rus hem de dünya proletaryasının en yüksek tarihsel kahramanlığına başvurulmadığı takdirde, dünya kapitalizminin beslediği emperyalist savaştan ve kıtlıktan kaçınmak mümkün değildir.” (75)

Nesnel durumla öznel koşullar arasındaki bu uyumsuzluk, bu geçici çelişki, izlenecek taktik çizgiyi de belirlemektedir; proletarya, büyük kitlesiyle sosyalist devrim zorunluluğunun bilincine varmadan, onun sadece küçük bir kesimini temsil eden bir öncü partinin doğrudan doğruya iktidarı almaya girişmesi mümkün değildi. Devrim, ancak Sovyetlerde örgütlenmiş geniş proleter kitlesinin özylemi olarak mümkündü:

“(Devrimin) bundan sonraki aşaması, proletaryanın diktatörlüğüdür ama proletarya henüz yeterince örgütlenmiş ve aydınlanmış değildir; aydınlanması gerekmektedir. Bu tür İşçi ve diğer Temsilci Sovyetleri bütün ülkeye yayılmalıdır. (...) Başka yol yoktur. (...) Eğer bir grup iktidarı alacak olursa, bunun fazla anlamı olmaz. Rus Devrimi, bunun çok üstüne çıkmıştır: Sovyetlerin dışında başka bir hükümet mümkün değildir. (...) Sovyetler iktidarı almadığı sürece, biz de almayacağız. Bununla birlikte, yaşayan bir gücün, Sovyetleri iktidarı almaya yöneltmesi de şarttır.” (Bolşeviklerin Petrograd Şehir Kongresindeki Konuşma (Nisan 14). (76)

Öyleyse ne yapmalı? Proleter iktidarının gerekliliğinin bilincine henüz ulaşmamış kitleleri buna inandırmak için ne yapmalı? Her şeyden önce, proletaryanın bulanık ve heterojen küçük burjuvaziden, “halk kitlelerinden” bağımsızlaşmasını sağlamalı; proletaryanın, burjuvaziyle kendisi arasında bocalayan yoksul köylü ve

yarıproleter kitlelerini burjuvazinin hegemonyasından koparıp kendi çevresinde birleştirmesi, ancak kendisinin bağımsız bir güç olarak ortaya çıkmasıyla mümkündür:

“Çıkış noktamız, çatışan sınıf çıkarlarıdır. Emekçi köylülerin emperyalist savaşa karşı olması gerekir. Mülk sahibi köylülere, savunmacılıktan (savaşın sürdürülmemden) yanadır. (...) Eski Bolşevizm terkedilmelidir. Küçük burjuvazinin çizgisi, ücretli proletaryanın çizgisinden ayrılmalıdır. Devrimci halk üzerine güzel sözler söylemek, devrimci proletaryaya değil Kerensky gibilerine yakışır. (...) Devrimci demokrasi (...) sınıf çıkarları arasındaki karşıtlıkları açığa çıkarmaz, tersine bunların üstünü örter. Bir Bolşevik, bu karşıtlıkları örtmemeli, tersine onları işçilere ve köylülere göstermelidir. (...) Bir Bolşevik, proletarya ile küçük burjuvaziye birbirinden ayırt etmeli ve ‘devrimci demokrasi’ ya da ‘devrimci halk’ türünden sözleri Kerensky’ye bırakmalıdır.”
(77)

İşçi sınıfı kendini burjuvaziye bağımlı kılan küçük burjuva demokratlarının (SR’lar ve Menşevikler) etkisinden sıyrılmadan, proletarya diktatörlüğü için mücadele gündeme gelemez; bunun için proletaryanın ideolojik ve siyasal bağımsızlığını kazanması ve daha da önemlisi, bu bağımsızlaşmanın maddi ifadesi olan örgütlenmeyi gerçekleştirilmesi gerekir. Ama nasıl bir örgütlenme? Basit bir biçimde, sendikalarda ve partilerde örgütlenme mi? Son tahlilde burjuva demokrasisinin çerçevesi içinde kalabilecek bu geleneksel organlarda safları sıklaştırmak mı yalnızca? Lenin, daha farklı bir örgütlenmeyi kastetmektedir:

*“Örgütlenme, yaşanan anın sloganıdır. Ama kendimizi yalnızca bununla sınırlamak, hiçbir şey dememek olur; çünkü bir kez örgütlenme **her zaman** gereklidir, dolayısıyla sadece ‘kitleleri örgütlenme’ gerekliliğinden söz etmek, kesinlikle hiçbir şeyi açıklamaz. İkincisi, kendini sadece bununla sınırlayan kişi, liberallerin yordakçısı haline gelir çünkü iktidarlarını güçlendirmek için liberalizmin istediği şey de, işçilerin **her günkü ‘legal’ örgütlerinin** (‘normal’ burjuva toplumu açısından legal) ötesine **geçmemeleri**, yani işçilerin **sadece** partilerine, sendikalarına, kooperatif derneklerine, vb. katılmalarıdır. İşçiler,*

*devrimci dönemlerde sadece olağan, her günkü örgütlerinin değil, tümüyle farklı bir örgütlenmenin gerekli olduğunu sınıf içgüdülerinin yardımıyla keşfetmişlerdir. Çok doğru olarak, 1905 devrimimizin ve 1871 Paris Komünü'nün deneylerinin gösterdiği yolu tutmuşlar, bir İşçi Temsilcileri **Sovyeti** kurmuşlardır.” (78)*

Böylece Mart 1917'de Lenin'in devrim stratejisine ikili iktidar kavramı girer. Proletarya, sırf **Şubat Devrimi'nin sınırlı kazanımlarını korumak** için bile, eski devlet bürokrasisinin yerine kendi iktidar organlarını geçirmelidir:

*“Proletarya (...) eğer bu devrimin kazanımlarını korumak ve daha da ileri gitmek istiyorsa (...) bu 'hazır' devlet aygıtını '**parçalamalı**' ve polis gücünü, orduyu ve bürokrasiyi **tüm silahlı halkın** içinde eriterek bu hazır devlet aygıtının yerine yeni bir devlet aygıtı koymalıdır. (...) Proletarya, **bizzat kendileri** devlet iktidarının organlarını kendi ellerine doğrudan doğruya almaları ve bu iktidarın organlarını **bizzat kendileri oluşturmaları** amacıyla nüfusun bütün yoksul, sömürülen kesimlerini örgütlendirmeli ve silahlandırmalıdır.” (79)*

Lenin'in Şubat'la Ekim arasındaki yazı ve konuşmalarında, kitlelerinin var olan özörgütlenme deneylerinin yaygınlaştırılıp genelleştirilmesine dayalı bir iktidar mücadelesi düşüncesiyle yine kitlelerin var olan bilinç düzeyinden, gereksinim ve taleplerinden hareket eden bir geçiş tedbirleri programı birlikte gider. *Uzaktan Mektuplar*'ın beşincisinde, “işçilerin ve en yoksul köylülerin hükümetinin”, yani İşçi ve Köylü Temsilcileri Sovyeti'ne dayalı bir hükümetin kurulmasını hedefleyen bir taslak program önerir ve bu amaçla bir dizi tedbir sıralar: Eski devlet aygıtının yerine kitlelerin özörgütlenmeleri olan Sovyetlerin ve proleter milisinin geçirilmesi; büyük toprak mülkiyetine el konulması ve toprağın devletleştirilmesi; üretimde ve temel maddelerin dağıtımında işçi kontrolü. Bunlar geçiş talepleri ve tedbirleridir; bir yandan, çok geniş kitlelerin, soyut sloganlarla değil, var olan **gereksinim ve talepleri temeli üzerinde** iktidar mücadelesine çekilmesini ve sosyalist devrime katılmasını sağlarken, bir yandan da siyasal, toplumsal ve

ekonomik örgütlenme açısından da nesnel olarak sosyalizme geçişi güvence altına alacaklardır:

*“Bu adımları mutlak bir kaçınılmazlıkla zorunlu kılan şey, savaşın yarattığı koşullardır. (...) **Bütünlükleri ve gelişmeleri içinde** bu adımlar **sosyalizme geçişi** oluşturacaklardır. Rusya’da sosyalizm geçiş tedbirleri olmaksızın, doğrudan doğruya, bir çırpıda gerçekleştirilemez, ama böylesi geçiş tedbirlerinin sonucu olarak pekala gerçekleştirilebilir ve acil olarak da zorunludur.” (80)*

Lenin, partinin Nisan sonundaki 7. Kongresi’nde aynı geçiş yaklaşımını vurgulayacaktır:

“Sosyalizm sorununu bir sıçrama olarak değil var olan açmazdan pratik bir çıkış yolu olarak ele alıyoruz. ‘Bu bir burjuva devrimidir, dolayısıyla sosyalizmden söz etmek abestir’ diyor muarızlarımız. Bizse tam tersini söylüyoruz: ‘Burjuvazi mevcut durumdan bir çıkış yolu bulamadığına göre, devrim ilerlemek zorundadır.’ Kendimizi demokratik sözlerle sınırlamamalıyız; durumu kitlelere açıklamalı ve onlara bir takım pratik tedbirler önermeliyiz; örneğin, kartelleri devralmaları ve onları Sovyetler aracılığıyla denetlemeleri, vb. Bütün bu türden tedbirler gerçekleştirildiğinde, Rusya’nın bir ayağı sosyalizme basacaktır.” (81)

Ama yine vurgulamak gerekir: Sosyalizmi sırf nesnel bir sürecin sonucu olarak, doğal bir zorunlulukla işleyen ekonomik yasaların otomatik ürünü olarak gören İkinci Enternasyonal yaklaşımının tersine, Lenin için, sosyalizm, ancak bilinçli kitleler tarafından gerçekleştirilebilir. Sosyalist devrim, ne sadece bir ekonomik ve siyasal bunalımın doğal sonucudur, ne de sadece bilinçli bir öncü azınlık tarafından gerçekleştirilebilir. Bunların her ikisi de gereklidir: Bir ekonomik ve siyasal bunalım (bir devrim öncesi durum) ve devrimci bir programa sahip bir öncü parti. Ama sadece bunlar yeterli değildir, işçi ve emekçi kitlelerinin bunalımın bilincine varmış ve devrimci programı ana çizgileriyle benimsemiş

olmaları gerekir: “Sovyetler iktidarı almadığı sürece, biz de almayacağız.” Ama canlı bir gücün Sovyetleri buna ikna etmesi, kitleleri devrimci programa kazanması da gerekmektedir. İşte geçiş yaklaşımının anlamı da budur: Sosyalizmin nesnel koşullarını olgunlaştırmak ama buna paralel olarak ve daha önemlisi, kitleleri kendi deneyleri içinde devrime ve sosyalist inşaya hazırlamak.

Tıpkı Rosa Luxemburg gibi, bu dönemde Lenin için de kitlelerin günlük mücadelelerini ve bunlara ilişkin olarak ileri sürülecek talepleri değerlendirmekte kullanılacak tek bir ölçüt vardır: Bu mücadele biçimi, bu örgütlenme biçimi, bu talepler, işçilerin bilincini, kendilerine olan güvenini ve mücadele azmini ve en önemlisi de, toplumsal hayatı kendi ellerine alma yeteneğini arttırmakta mıdır yoksa azaltmakta mıdır? Bu açıdan bakıldığında, Lenin’in bu dönemdeki yazılarında daha sonra çeşitli “yorumcular” ve özellikle Stalinist tahrifatçılar tarafından “ihmal edilen” bazı noktaların, bazı doğrultuların önemi açığa çıkar. İkili iktidar ya da daha doğru bir deyimle karşıiktidar yapılarının (Sovyetler, konseyler, vb.) özünü oluşturan özörgütlenme ve özyönetim kavramları bu türdendir. “Eski Bolşevizm’in bir yana atılmasını” talep ettiği Partinin Petrograd Şehir Konferansı’nda (Nisan 1917) şöyle diyor Lenin:

*“Bir İşçi, Asker ve Köylü Sovyetleri ağı yaratmak, bugün görevimiz budur. Bütün Rusya, daha şimdiden, bir mahalli **özyönetim** organları ağı ile kaplanmaktadır. Bir komün, **özyönetim** organları biçiminde de var olabilir. Polisin ve daimi ordunun kaldırılması ve tüm halkın silahlanması, bütün bunlar, mahalli **özyönetim** organları ile de gerçekleştirilebilir.” (82)*

Özyönetimci bir Lenin? Evet, 1920’lerin sonundaki Stalinist yozlaşmadan bu yana, tek parti diktatörlüğüyle, çeşitli “Sovyet” anayasalarında tekrar tekrar belirtilen “partinin yönetici rolü” ile, Macaristan ve Çekoslovakya’da bürokratik rejime karşı kurulan işçi konseylerini ezmek için bu ülkeleri işgal eden “Kızıl Ordu” ile ve bu türden daha birçok bürokratik deneyle sınıf pusulasını yitirmiş birçok devrimciye inanılmaz gelse de, Lenin’in bu dönemde geliştirdiği ve *Devlet ve Devrim*’de en sistemli özetini sunduğu sosyalizm anlayışı budur. Kapitalizm, Lenin’in söylediği gibi, “nüfusun çoğunluğunun kamu işlerine ve siyasal hayata

katılmaktan alıkonulması” ve üreticilerin ürünler ve üretim koşulları üzerindeki kontrolünün yok olması demektir. Eğer sosyalizm, üreticiler toplumunun kendi hayatını ve çalışma koşullarını belirlemesi, kendi kendinin efendisi olması, üretim güçlerini kendi bilinçli ve planlı kontrolü altına alması anlamına gelecekse, o zaman sosyalist devrim ve proletarya diktatörlüğü de ancak üreticilerin bağımsız inisiyatifine ve özyönetime dayalı siyasal biçimlerle (Sovyetler, konseyler, fabrika komiteleri, vb.) gerçekleşebilir. Ve bu kitlelerin bağımsız inisiyatifi ve özyönetimi, sadece belirsiz bir geleceğe atılmış masalsi bir “komünist topluma” özgü bir durum değil, **bugün için, yaşanılan an için, devrimci sürecin** kendisi için vazgeçilmez bir koşuldur. Sadece sosyalist toplum **ideali** değil, sosyalizmin kuruluş pratiği de bu kitlesel inisiyatif ve özyönetime dayanmalıdır. Sadece **devrimden sonra sosyalizmin kuruluşu değil**, devrime giden yol da, devrimci mücadelenin kendisi de bu kitlesel inisiyatif ve özyönetimin damgasını taşımalı, onun gelişmesinin anlatımı olmalıdır. Bu yüzden bir geçiş talepleri programında (ve Lenin’in Şubat-Ekim dönemi içinde çizdiği perspektifte) kitleleri yönetime hazırlayan talep ve eylemler, bütün programın anahtar ögesi olarak yer alacaklardır. Lenin:

*“Proletaryaya, somut tedbirlerle devrimin nasıl ilerletilebileceği gösterilmelidir. Devrimi ilerletmek, **bağımsız eylemle özyönetim kazanmak** demektir. Demokrasinin gelişmesi, özyönetimin önünde bir engel değildir; hedeflerimize varmamızda bize yardımcı olur. (...) Eğer köylüler toprağa el koyacak olursa, burjuvazi toprağın devletleştirilmesine razı olabilir. Bir proleter partisi olarak bizim şunu söylememiş gerekir: Sadece toprak insanların karnını doyurmaz. Onu ekip biçmek için komünlerin kurulması zorunludur. Merkezîleşmeden yana olmalıyız; ama bazen işler en iyi mahalli olarak yürütülebilir; mahalli bölgelere azami inisiyatifin bırakılması gereklidir.” (83)*

Ya da şu:

*“**Sadece** demokratik temsile **değil**, bütün devlet yönetiminin kitlelerin kendileri tarafından aşağıdan yukarı inşa edilmesine, kitlelerin hayatın bütün adımlarına etkin bir biçimde katılmalarına, yönetimde aktif olarak rol almalarına*

*ihtiyacımız var. (...) Eski baskı aygıtlarının yerine tüm halkı kapsayan gerçekten evrensel bir milisin geçirilmesi (...) ülkenin sosyalizme doğru sistemli ve kararlı adımlarla ilerlemesini sağlamak, sosyalizmi **tepeden 'başlatarak' değil**, proleter ve yarı-proleterlerin büyük kitesini devlet yönetimi sanatına, tüm devlet iktidarının kullanımına yükselterek mümkündür. (...) Yoldaş işçiler! (...) **Demokrasi yöntemlerini fiilî pratik yoluyla** hemen şimdi, kendi başınıza aşağıdan yukarıya doğru öğrenin - kitleleri yönetime etkin, doğrudan ve evrensel olarak katılmaya çağırın - sadece bu, devrimin tam zaferini, kesin, amaçlı ve sistemli ilerlemesini sağlayacaktır.” (84) (a.b.ç.)*

İkinci Enternasyonal'e hakim olan reformist anlayış, bankaların ve sanayi işletmelerinin devletleştirilmesini, toprağın kamulaştırılmasını, vb. başlı başına bir amaç olarak alıyordu; zaten nesnel olarak sosyalizme doğru ilerleyen kapitalizm, bu tür reformlar sayesinde otomatik olarak sosyalizme dönüşüverecekti. Gerçekte böyle bir yaklaşımın “nesnel” sonucunun, sosyalizm değil, “devlet sosyalizmi” ya da daha doğru bir deyimle devlet kapitalizmi olduğu sonradan görüldü. Çeşitli sosyal demokrat partilerin 20. yüzyılda gerçekleştirdikleri çok çeşitli devletleştirmeler, sosyalizm değil ama çok daha sağlam, kontrollü bir kapitalizme yol açmıştır.

Lenin içinse tam tersine, devrimci durumdaki iktidar mücadelesinden kopuk olarak, başlı başına bir amaç olarak ele alındıkları takdirde, bu tür tedbirler bütünüyle kapitalizmin sınırları içinde kalacaktır. Ancak belirli koşullarda, örneğin burjuvazinin büyük toprak sahiplerine sıkıca bağlı olduğu ve ciddi bir **devrimci bunalımın** ortaya çıktığı 1917 Rusya'sı gibi durumlarda, kamulaştırmaların bir anlamı olabilir. Böyle bir devrimci durumda, bu tür tedbirlerin işlevi, **kapitalizmin çerçevesi içinde** işçi kitlelerinin konumunu güçlendirmek **değil**, işçi sınıfının **bilincini ve örgütsel gücünü yükselterek, öteki ezilen kesimler** üzerindeki nüfuzunu arttırarak doğrudan doğruya sosyalist devrimi gündeme getirmek olur:

“Rusya'da köylülerin çoğunluğu toprağın millileştirilmesini talep edebilir ve gerçekleştirebilirler mi? Kesinlikle evet. Bu bir sosyalist devrim mi olur? Hayır.

*Bu hâlâ bir burjuva devrimi olur çünkü toprağın millileştirilmesi kapitalizmin varoluşuyla bağdaşabilen bir tedbirdir. Bununla birlikte, bu millileştirme en önemli üretim aracının özel mülkiyetine indirilmiş bir **darbedir**. Böyle bir darbe, proleterleri ve yarıproleterleri **güçlendirecektir**. (...)" (85)*

Yeri gelmişken söyleyelim, bugün birçok "Leninist" parti de, tekellerin devletleştirilme politikasını programının merkezine koyuyor. Bunun tek sonucu, kârsız üretim ve iş kollarını yüklü bir tazminat karşılığında devlete satarken (başka bir deyişle, kapitalist kârlılık açısından verimsizleşmiş işlerin maliyetini çalışan kitlelerin sırtına yüklerken) burjuvazinin belki de hiç ummadığı bir çevreden, "ilerici yurtsever demokratlardan" destek bulması oluyor. Devrimci sosyalizmin programında kamulaştırma talebi ise ancak şu üç koşula bağlı olarak yer alabilir: Böyle bir talebin, sınıf mücadelesinin keskinleştiği, kitlelerin eskisi gibi yönetilmek istemediklerini bir takım bağımsız inisiyatiflerle ortaya koydukları ve yönetenlerin de eskisi gibi yönetemedikleri bir devrimci durumda ortaya atılması; devletleştirmelerin tazminatsız olması; ve en önemlisi, devletleştirilen işletmelerde üretim ve dağıtımda işçi kontrolünün gerçekleştirilmesi. Devletleştirmelerin "ilerici yurtsever kamuoyunun" uyutulmasına ve kapitalizmin sağlamlaştırılmasına değil, kitlelerin bağımsız inisiyatif ve özyönetiminin geliştirilmesine hizmet etmesinin koşulları bunlardır.

Eylül 1917'de Lenin böyle bir program koydu ortaya: *Yaklaşan Felaket*. Bu programda, Rusya'da baş gösteren ekonomik çöküntü ve açlık tehlikesine karşı beş genel tedbir öneriyordu: 1.) Bütün bankaların tek bir banka halinde birleştirilerek devletleştirilmesi; 2.) En büyük tekelci birliklerin (şeker, petrol, kömür, çelik, vb.) devletleştirilmesi; 3.) Ticari gizliliğin kaldırılması; 4.) Bütün sanayici, tüccar ve işverenlerin zorunlu olarak sanayi birliklerinde birleştirilmesi; 5.) Halkın tüketici örgütlerinde birleşmesi.

İlk bakışta son derece uysal ve kapitalizmle bağdaşır gözükken bu taleplerin birer geçiş talebi niteliği kazanmasını sağlayan neydi? Birincisi, Lenin bütün bu devletleştirmelerde "çalışanların yukarıdan aşağı kontrolünü" öngörüyordu. Ticari sınırların açıklanması talebi de çeşitli ticari ve sınai işletmelerde çalışan işçilerin

kendi tepelerinde dönen dolapların farkına varmasına ve ekonominin nasıl işlediğini somut olarak görmelerine yönelik bir talepti. İkincisi, normal zamanlarda kapitalizmin çerçevesi içinde belki kısmen uygulanabilecek bu tedbirler, Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik dağılma ve çöküş durumunda, kapitalizmin katlanamayacağı tedbirler haline geliyor ve böylece patlayıcı ve devrimci bir nitelik alıyordu. Üçüncüsü, tazminatlardan söz edilmiyordu. Dördüncüsü, kendi başlarına çok "mütevazı" gözüken bu talepler, devrimci yöntemlerle ve kitlesel bir sınıf mücadelesiyle desteklendikleri için, kapitalizmi temelinden sarsıyordu.

Bu programın ve ona dayanılarak yürütülen propaganda ve ajitasyonun kitlelerin Bolşevizm'e ve devrime kazanılmasına hizmet ettiği biliniyor. Bolşevikler, iktidarı aldıktan sonra bu tür geçişsel tedbirleri bütünüyle uygulama fırsatını bulamadılar. Kapitalistlerin uyguladığı sabotaj, çok daha köklü ve şiddetli tedbirlerin alınmasını gerektirdi. Geçiş programı zorunluluğu, daha sonra Komünist Enternasyonal'in Üçüncü ve Dördüncü Kongreleri'nde ele alındı.

***

Dipnotlar:

(*): R. Luxemburg bu görüşü, Bernstein'da eleştirmektedir: "Bernstein, 'kapitalist' kavramından bir üretim kategorisini değil, mülkiyet hakkını (...) anlamaktadır. (...) Bernstein, kapitalist kavramını üretim ilişkilerinden mülkiyet ilişkilerine aktarmaktadır(...)" **(51)**

(**): "Var olan toplumun çöküşünü kaçınılmaz olarak görüyoruz; çünkü biliyoruz ki ekonomik gelişme, sömürülenleri özel mülkiyete karşı mücadeleye itecek koşulları doğal bir zorunlulukla yaratmakta, sömürücülerin sayısını ve gücünü azaltırken sömürülenlerin sayı ve gücünü arttırmaktadır. (...) Kapitalist toplum iflas etmiştir: Tasfiyesi bir zaman sorundur artık; karşı konulmaz ekonomik gelişme, doğal bir zorunlulukla kapitalist üretim tarzının iflasına yol açmaktadır.

Bugünkünün yerine yeni bir toplum biçiminin kurulması artık sadece istenir bir şey değildir; kaçınılmazlaşmıştır.” (52)

(***): Engels, 1 Nisan 1895'te Kautsky'ye yazdığı mektupta şöyle diyordu: “Bugün, benim *Önsöz*'den bazı bölümlerin benim haberim olmadan *Vorwaerts*'de yayımlandığını gördüm. Bu şekilde, benim ne pahasına olursa olsun legalite aşığı biri görünmem sağlanmış. Bunun için, bu utanç verici izlenimin silinmesi için mutlaka *Önsöz*'ün tam metninin yayımlanmasını istiyorum.” Bununla birlikte Bebel ve Kautsky, sansür ve yasaklanma tehlikesi gibi gerekçelerle, Engels'i *Önsöz*'ünü bu şekilde yayımlamaktan menetmişlerdir.

(****): Tabii, bu ölçüp biçmelerin sonucu her zaman olumsuz olur. Bu arada, Luxemburg eline geçen ilk somut fırsatı kullanmaktadır: Oy hakkının çok kısıtlı olduğu Prusya'da 1910'daki meclis seçimlerinde genel oy için bir ajitasyon kampanyası açar. Parti tabanındaki işçilerin (ve partinin radikal sol kanadının) yardımıyla artarda bir dizi kitlesel miting ve yürüyüş düzenler. Polisle çatışma çıkar. Bunun üzerine mitinglere katılanların sayısı artar, Berlin'de 200.000'den fazla insanın katıldığı dev bir gösteri yapılır. Bundan sonra, aralarında Kautsky'nin de bulunduğu parti merkezi, bu tür gösterileri ve genel grev düşüncesini yasaklar ve sol kanada karşı ideolojik ve örgütsel bir saldırıya geçer.

48.) F. Engels, **Anti Dühring**, Ankara 1975, (Sol Yayınları), s. 411-12

49.) F. Engels, a.g.e., s. 413-14

50.) Kautsky, **The Class Struggle**, (Sınıf Kavgası), New York 1971, (Norton), s. 68

51.) R. Luxemburg, **Sosyal Reform ya da Devrim**, s. 70, 71, 72

52.) Kautsky, a.g.e., s. 87

53.) P. Mattick, «Kari Kautski: Marks'dan Hitler'e», **Anti-Bolşevik Communism** içinde London 1978, (Merlin Press), s. 4

54.) R. Luxemburg, **Spartakistler Ne İstiyor**, İstanbul 1979, (Belge Yayınları), s. 39-40

55.) R. Luxemburg, **Sosyal Reform ya da Devrim**, s. 58

56.) R. Luxemburg, «Sosyal Demokrasinin Örgütsel Sorunları», **Selected Political Writings of Rosa Luxemburg** içinde, New York 1971, Montly Review Press, s. 304

57.) Ernest Mandel, «Rosa ve Alman Sosyal Demokrasisi», International Vol. 3, No: 4, London 1977, s. 9

58.) Rosa Luxemburg, **Kitle Grevleri**, İstanbul 1976, (Maya Yayınları), s. 12

59.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 14

60.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 15

61.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 48-49

62.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 61

63.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 75

64.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 89-90

65.) G.D.H. Gole, **A History of Socialist Thought** (Sosyalist Düşünce Tarihi), Vol. 13, London 1963, s. 253

66.) Kautsky, **The Class Struggle**, s. 188 ve E. Schorske, **German Social Democracy** (Alman Sosyal Demokrasisi), New York 1970, s. 247

67.) R. Luxemburg, **Sosyal Reform ya da Devrim**, s. 5354

68.) R. Luxemburg, **Spartakistler ne İstiyor**, s. 80

69.) R. Luxemburg, **Kitle Grevleri**, s. 89

70.) R. Luxemburg, **Spartakistler Ne İstiyor**, s. 121-122

71.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 141-42

72.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 147

73.) R. Luxemburg, a.g.e., s. 170

74.) Lenin, **Nisan Tezleri**, s. 37-38

75.) Lenin, Uzaktan Mektuplar, s. 46-47

76.) Lenin, CW, cilt 25, s. 146

77.) Lenin, CW, cilt 24, s. 148-9

78.) Lenin, Uzaktan Mektuplar, s. 48

79.) Lenin, a.g.e., s. 51-52

80.) Lenin, a.g.e., s. 76

81.) Lenin, CW, cilt 24, s. 308

82.) Lenin, CW, cilt 24, s. 149

83.) Lenin, CW, cilt 24, s. 150

84.) Lenin, CW, cilt 24, s. 181-182

85.) Lenin, CW, cilt 24, s. 194

***

Yayın Kurulu'nun son notu:

Yayın Kurulu olarak, metinde Friedrich Engels üzerine ifade edilen görüşlerin açıkça hatalı olduğunu belirtmek durumundayız. Yenice metinde, Engels'in son yazılarında Erfurt Programı'nın asgari-pratik görevler bölümünü teşkil eden mücadeleler ile sosyalizmi mutlak olarak birbirinden ayıran yapısını yeniden ürettiğini iddia etmekte. Böylece Engels'i, Alman partisi içinde doğan reformist ve pasifist eğilimin sorumlularından birisi olarak değerlendirmekte. Dahası o Engels'e, kapitalizmin kendi krizleri neticesinde kaçınılmaz olarak sosyalizme evrileceği görüşünü atfediyor.

Bu doğru değil zira Engels birçok defa kapitalizmin çöküşünün kaçınılmaz olduğunu deklare etmiş olsa da, sosyalizmin inşasının kaçınılmaz olduğunu, Yenice'nin öne sürdüğü biçimiyle iddia etmedi. Burada Yenice, kapitalizmin çöküşüyle sosyalizmin inşasını birbirlerine eşitliyor. Halbuki Engels'le birlikte birçok sosyalist, kapitalizmin çöküşünün kaçınılmaz olmasına rağmen sosyalizme yol açmayabileceğini ortaya koymuştur. Bizce, bu insanlığın fiziksel olarak yok oluşu biçiminde de gerçekleşecek olsa, kapitalizmin çöküşü kaçınılmazdır. Sosyalizmin inşası ise devrimci önderlik sorununa içkindir.

Çöküş teorisinin bu biçimde ele alınması, Ernest Mandel'in konuya yaklaşımının kuşkucu karakterinin bir tekrarıdır. Mandel'e göre "1929 türünde bir çöküşün yinelenmesinin ne pahasına olursa olsun önlenmesi gereği, Soğuk Savaş ve kapitalizm karşıtı güçlerin dünya ölçeğinde yükseldiği koşullar altında, kapitalizm için bir ölüm-kalım meselesi haline gelmiş durumdaydı." (Aktaran için bkz. Tom Kemp, *Karl Marx's "Capital" Today*) Mandel "bir ekonomik krize ya da felakete gelince (...) bunun yeni kapitalizm tarafından hatırı sayılır bir dönem için neden önlenebileceğine ilişkin güçlü sebepler" olduğunu iddia ediyordu (agy.).

Yenice metninde Rosa Luxemburg'un geçiş programı anlayışı yönünde attığı adımları haklı bir şekilde olumlu olarak değerlendirip, onun *Reform mu; Devrim mi?* broşüründen alıntılar da yaparken, bu broşürün çöküş teorisine değinen ve Engels'in görüşlerinin savunulduğu en kritik noktalarını nedense es geçiyor:

“Sosyalist teori, bugüne kadar sosyalizm yönünde bir dönüşümün hareket noktasının genel ve felaket getirici bir kriz olacağını açıkladı. Bu bakış açısında iki şeyi ayırt etmemiz gerekiyor: Temel düşünce ve onun dışsal görünümü.

Temel düşünce, kapitalizmin kendi içsel çelişkileri sonucunda, dengesizleşebileceği, basitçe olanaksız hale geleceği bir noktaya doğru ilerlediğinin olumlanmasıdır. O kritik anın felaket getirici genel bir ticari kriz biçiminde gerçekleşeceğini düşünmek için haklı nedenler vardır. Ama temel düşünce göz önünde bulundurulduğunda, bu ikincil önemdedir.

(...)

Revizyonist teori böylece kendini bir açmaza sokar. Sosyalist dönüşüm, ya bugüne kadar kabul edilmiş olduğu üzere, kapitalizmin içsel çelişkilerinin sonucudur ve kapitalizmin gelişmesiyle birlikte onun içsel çelişkileri de belirli bir noktada, kaçınılmaz olarak kapitalizmin çöküşüne yol açacaktır (bu durumda, ‘uyum araçları’ etkisiz ve çöküş teorisi doğrudur) ya da ‘uyum araçları’ kapitalist sistemin çöküşünü gerçekten durduracak ve böylece, onun çelişkilerini bastırarak varlığını sürdürmesini mümkün kılacaktır. Bu durumda, sosyalizm tarihsel bir gereklilik olmaktan çıkar. O artık, istediğiniz şekilde adlandırabileceğiniz ama toplumun maddi gelişmesinin ürünü olmayan bir şey haline gelir.

Bu açmaz, bir diğerine yol açar. Ya revizyonizm kapitalist gelişmenin rotasına ilişkin düşüncesinde haklıdır; dolayısıyla toplumun sosyalist dönüşümü bir ütopyadan ibarettir ya da sosyalizm bir ütopya değildir ve ‘uyum araçları’ teorisi yanlıştır. Sorun, özet olarak budur.”

Dolayısıyla uluslararası Marksist hareket, krizlerin ve felaketlerin kendiliğinden bir şekilde kapitalizmin çöküşüne yol açacağını hiçbir zaman iddia etmedi ancak bu krizlerin devrimci hareketin önüne koyduğu görevlerin tespiti, daima perspektifin kendisi oldu.

Engels ile Alman partisinde baş gösteren parlamentarizmin teorik kaynağı arasındaki ilişki sorununa gelince, bu konuda Engels’in isminin Kautsky’le

anılması açık bir tahrifatçılık biçimidir, o kadar. Kautsky, 1892’de yayımlanan meşhur *Sınıf Mücadelesi* kitapçığında şöyle yazıyordu:

“Büyük kapitalistler, egemenler ve yasa yapıcılar üzerinde doğrudan etkide bulunabilirler ama işçiler bunu sadece parlamenter faaliyet aracılığıyla yapabilir. (...) Parlamenter faaliyet (...) proletaryayı ekonomik, sosyal ve ahlaki yozlaşmadan kurtarmak için kullanılacak en güçlü kaldıraçtır.”

Engels ise 1884’te, silahlı ayaklanma perspektifinden vazgeçilmesi halinde sosyal demokrat partiye uygulanan yasağın kaldırılması olasılığı doğduğunda, Bebel’e şöyle öğüt verecektir:

“Hiçbir parti, eğer yalan söylemiyorsa, belli koşullar altında silahlı direniş hakkını reddetmemiştir. Hiç kimse bu nihai haktan feragat edememiştir.”

1892’de (“son senelerinde”) bir İtalyan eleştirmene yazdığı mektupta şu satırlara yer vermiştir:

“Hiçbir zaman sosyalist partinin çoğunluk olacağını ve ardından iktidarı almaya girişeceğini söylemedim. Tersine, egemenlerimizin, işler o noktaya varmadan çok önce bize karşı şiddet kullanacağını ve bunun da bizi çoğunluk alanından devrim alanına taşıyacağına bire on bahse girilebilebileceğini açıkça söyledim.”

Engels’in yazıları Kautsky-Bernstein (partinin merkez ve sağ kanatları) tarafından sansürlenmiş ve Engels’i “pasifist” gösterecek şekilde yayımlanmış da olsa, Engels’in mektupları ve sansürlenmemiş orijinal metinleri, onun, iktidarın ele geçirilişinin otomatik ve barışçıl olamayacağını düşündüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Engels ile geçiş programı mantığı ise daha zorlu ve bu notun kapsamında ele alınması mümkün olmayan bir konudur. Bu konuda henüz etraflıca bir çalışma yapılmamıştır ancak Engels'in, burjuva demokratik taleplerin sosyalist devrim lehine kaldıraç olarak kullanılmasını önerdiği, Lenin ile Troçki'nin ustalığında kapitalistleri ve ihanetçi sol odakları teşhir etmede kullanılan geçiş sloganlarının benzerlerini bir perspektif olarak benimsediği ortadadır. 1892'de, Fransız partisi seçimlerde başarı kazanınca Paul Lafargue'a yazdığı mektuptan bir pasaj aktaralım:

“Franda'da genel oy hakkı ile kırk yıldır elinizde ne müthiş bir silah bulunduğunu şimdi anladın mı; yeter ki insanlar bunu kullanmayı bilsin! Devrim ağrısı yapmaktan daha yavaş ve sıkıcıdır, fakat on kere daha emindir ve üstelik, silahlı devrim çağrısı yapılacak günü mükemmel bir doğrulukla gösterir. Genel oy hakkı, işçiler tarafından akıllıca kullanılırsa, bire on ihtimalle, yönetenleri legaliteyi yıkmaya iter; yani bizi devrim yapmak için en elverişli konuma getirir.”

Geçiş taleplerinin demokratik karakterli olanlarını “yönetenleri legaliteyi yıkmaya itmek” için kullanmak ve böylece, iktidarın devrimci fethi için “en elverişli konuma” gelmek: Burada geçiş programı kavrayışının ilk nüvelerini bulmak imkansız değildir. Ancak dediğimiz üzere, bu başka bir çalışmanın konusudur.